

Dřevěný pes Pluto, kterého jí vyřezal tatínek, sehrál v jejím životě významnou roli.

Foto PRAVO – Jan Handrejch

MICHAELA VIDLÁKOVÁ

Nepřemohli ji nacisti ani komunisti

Není jich už mnoho. Těch, kteří na vlastní kůži zažili nacistickou zvlášť, dopady zrůdné rasové nenávisti. Další útrapy připravily RNDr. Michaela Vidlákové padesátá léta. Bylo jí šest, když se s rodiči ocitla v Terezíně, šestnáct, když za ní zaklaply dveře cely v Bartolomějské. Dana Braunová

Když mi ukazuje svůj diář, jen kroutím hlavou. České Budějovice, Terezín, Würzburg, natáčení pro rozhlas, beseda v pražské pobočce Živé paměti... „Pamětníků je čím dál tím méně, my zbývající musíme, dokud to jde, mluvit o tom, co se za války a po ní dělo,“ zdůrazňuje drobná energická 86letá dáma, která si bravurně poradí i s notebookem a zoomovými konferencemi.

Kolik absolvovala besed a veřejných vystoupení, nedokáže spočítat. Převzala v tom štafetu po rodičích, Irmě a Jiřím Lauscherových. V šedesátých letech začali spolupracovat s Aktion Sühnezeichen (*Akce smíření*), německou organizací, napojenou na evangelickou církev. Jejím cílem bylo usmíření s národy, které nejvíc trpěly pod nacismem, a dobrovolnickou prací aspoň částečně odčinit způsobené utrpení.

Lauscherovi často jezdili do Německa na mládežnické tábory, kde vyprávěli o tom, co jako Židé prožili za války. Krátce poté, co zemřeli (matka v roce 1985, otec 16. listopadu 1989), přijel do Prahy jeden z jejich posluchačů, který pracoval na ministerstvu školství Braniborska a organizoval v Památníku Terezín seminář českých a německých učitelů. Požádal Michaelu, aby tam vystoupila.

„Moc se mi nechtělo, ale když se odvolal na památku rodičů, svolila jsem. Němečtí učitelé, kteří se toho účastnili, říkali, že by to, o čem jsem mluvila, měli slyšet jejich studenti, a jestli bych přijela.“ Německy uměla dobře, v tom problém nebyl, ale to, co prožila, nebyl skutečný holocaust.

„Podotkla jsem, že mám kamaráda, který prošel šesti lágry, toho by měli slyšet. Tak ho vezměte s sebou.“ Téměř dvacet let tak jezdila na besedy u nás, v Německu i Rakousku s Arturem Radvanským (1921–2009).

Po jeho smrti jezdí sama: „Cítím to jako povinnost. Opaková-

Foto archiv M. Vidlákové (7)

Šestnáctiletou vězenkyni, chycenou v roce 1953 při pokusu o opuštění republiky, si takto vyfotografovala StB.

ní mi nevádí, nikdy to není stejné. Vždycky si vybavím nějaký jiný detail, dětské vzpomínky jsou někde hluboko zasuté, stále se odtamtud vynořují.“

Terezínský dětský domov

Nejvíce na žáky, kterým ve školách vypráví o svých zážitcích, působí to, co se nejvíce dotklo i jí: „Když jsem stála v Terezíně ve frontě na jídlo a přicházeli staří lidé, v třesoucích se rukou oprýskaný kastrůlek a ptali se, zda si budu brát polévku. Připomínali mi babičku a dědečka, kteří do Terezína odjeli před námi a nikdy jsme se už nesetkali, protože šli hned do transportu.“

V Terezínském ghettu prožila dva a půl roku a shodou šťastných náhod se jí tam s rodiči podařilo přežít do konce války. „Když jsme tam jeli, bylo to pro mě do určité míry dobrodružství,“ vzpomíná paní Michaela. „Těšila jsem se, že už nebudeme bydlet v tom studeném pavlačovém bytě, kam nás vystěhovali, kde jsme měli minimální příděl uhlí a bydleli pohromadě s cizími lidmi, že pojedeme vlakem, že se zase setkám s babičkou a dědečkem, že tam budu mít kamarády. V Praze si se mnou české děti nechtěly a ani nesměly hrát. Nesměla jsem do parku ani na hřiště.“

Nezaskočilo ji ani, že v Terezíně žila v dětském domově. Její táta odjel v roce 1925 do tehdejší Palestiny zakládat kibuc a strávil tam pět let. Často dceři vyprávěl o životě v kibucu, kde mají děti svůj dům, kam za nimi rodiče po práci přijdou. Jako jedináčkovi jí přišlo fajn žít v kolektivu.

V Praze si se mnou české děti nechtěly a ani nesměly hrát. Nesměla jsem do parku ani na hřiště

„V dětském domově jsem se naučila být samostatná, neříkat a zároveň zodpovídat za kolektiv. Poznala jsem, jakou úžasnou hodnotu má kamarádství. Když chce člověk mít kamarády, musí se chovat jako kamarád. Naučila jsem se improvizovat a myslet dopředu.“

Tajná školní výuka patří k terezínským legendám. Učitelé včetně její maminky Irmě Lauscherové riskovali život. „Tím, že vyučování bylo zakázané, nás o to víc bavilo. Učebnice jsme neměli, psali jsme na makulaturu, z jedné strany byly nějaké úřední záznamy. Vyučování probíhalo pohromadě, různé skupiny dostávaly své úkoly,

učitelkám jsme říkali teto,“ vy-
bavuje si.

„Když jsem v šesti přišla do Terezína, už jsem plynule četla. Psát a počítat jsem neuměla. V Terezíně jsem se to naučila tak dobře, že když jsme se vrátili, šla mě maminka přihlásit do školy. Chtěli mě dát do třetí třídy, kam jsem věkem patřila, ale maminka mě dala do nově otevřené jazykové školy, kde mě hned vzali do čtvrté třídy.“

Dřevo jako cesta k záchraně

O transportech se v Terezíně vědělo, že znamenají cosi hrozného: „Spolubydlící mizeli, přicházeli jiní. Místo na kavalci se pro mě uvolnilo, až když šla nějaká dívka do transportu, první noci jsem spala na dvou sešoupnutých lavicích.“

V říjnu 1944 byl otec zařazen do transportu, jak vězňům nahlašovali, do jiného tábora na práci.

Noc předtím však vichřice poničila střechu jednoho pracovního baráku a Němci poručili, aby ji tesaři spravili. Míšin táta se přihlásil, že střechu opraví a pojedou dalším vlakem. Ostatní se divili, proč se s tím chce dřít. Když se z práce vrátil, vlak už odjel. Nikdo netušil, že to byl poslední do vyhlazovacího tábora Osvětim. →

Tesařina se opakovaně ukázala jako spasitelka. Když pana Lauschera vyhodili podle protektorátních nařízení z místa technika v továrně na kožešiny, našel si místo v továrně na dřevěné výrobky. Když se ho po příjezdu do Terezína ptali na pracovní zkušenosti, uvedl, že umí pracovat se dřevem. A jako důkaz ukázal dřevěného pejška Pluta, kterého vyrobil dcerce k pátým narozeninám. Figurku, která měla předlohu v animované postavě z filmu Walta Disneyho, si Míša dala do batůžku na cestu.

Otce zařadili mezi tesaře, kterých bylo v Terezíně zapotřebí. To je na dlouhou dobu chránilo před zařazením do transportů do Polska. K osmým narozeninám dcerce zase opatřil foukací harmoniku. U tesařů měl přístup ke dřevu a občas někomu vyrobil třeba poličku. Platidlem byl v terezínském ghettu chleba. A ten jednou vyměnil za foukací harmoniku, aby měl dárek pro dcerku. Naučila se na ni sama hrát.

„Po válce maminka chtěla, abych se naučila hrát na piano, ale to se mi moc nelíbilo, přestože mě učila Alice Herzová Sommerová (legendární „pianistka z Terezína“ zemřela v roce 2014 ve 110 letech v Londýně). Byla hrozně přísná, sekýrovala mě se stupnicemi, úplně mi to znechutila. Přála jsem si tahací harmoniku nebo kytaru, které se daly brát na cesty. Nakonec jsem od táty dostala kytaru a naučila jsem se na ni hrát sama.“

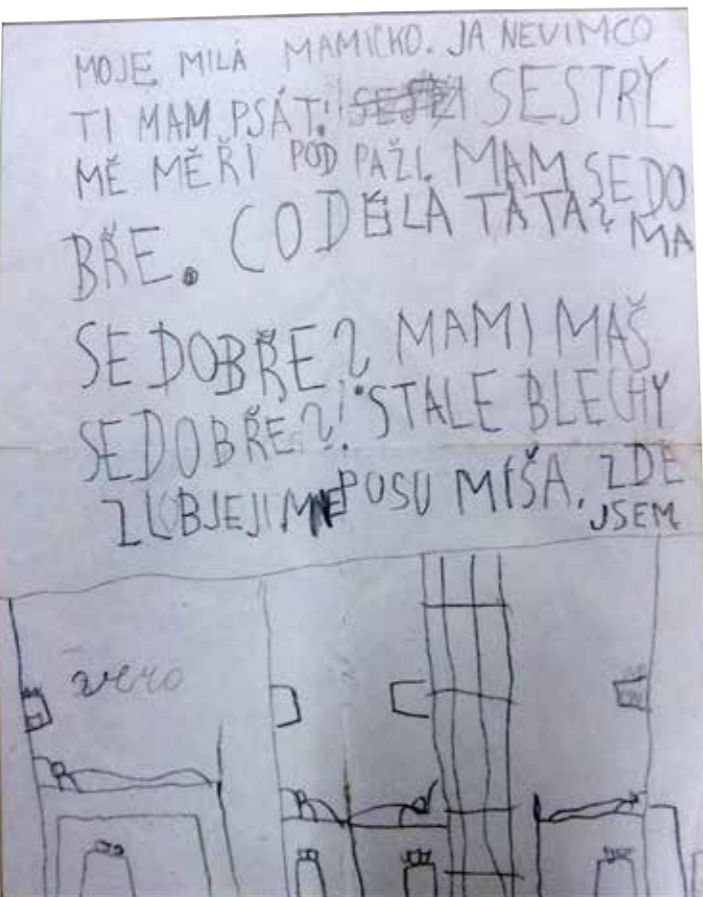
Útěk skončil v cele

S antisemitismem se podle svých slov nesetkávala ani ve škole, ani později ve výzkumném ústavu. „Nosila jsem řetízek s Davidovou hvězdou, neskrývala jsem své židovství ani ho nezdůrazňovala. Chodila jsem na židovskou obec na náboženství, navštěvovala tam pěveckou skupinu, ale za žádného exota jsem ve škole nebyla.“

Když se však v souvislosti s vykonstruovaným politickým procesem s Rudolfem Slánským v listopadu 1952 množily v tisku a rozhlasu antisemitické výpady, rozhodli se Lauscherovi emigro-

S dřevěnou flétničkou, dárkem k osmým narozeninám, které „slavila“ v terezínském ghettu.

Dojemný dopis, který v sedmi letech napsala mamince z terezínské marodky.

vat do Izraele. Žádost o vystěhování jim však úřady zamítly. Na jaře roku 1953 se rozhodli odejít z republiky ilegálně. Jenže člověk, který je měl převést přes hranice, je zavedl do pastí. Byli zatčeni a odsouzeni, rodiče k trestu vězení, šestnáctiletá Michaela měla přijít do nápravného zařízení pro mladistvé.

„Bylo to nejstrašnější zklamání v životě: těšila jsem se na život v kibucu, na teplé klima, a místo toho jsem seděla s pouty na rukou v kriminále. Naprostý šok, se kterým jsem se nikdy nevyrovнала.“

V terezínském dětském domově jsem se naučila být samostatná, nefňukat a zároveň zodpovídat za kolektiv

Nejdřív jsem byla v Bartolomějské se dvěma ženami, každá jsme měla slamník a deku. U stropu bylo zamřížované okénko, které jsme směly dvakrát denně na hodinku otevřít. Žádné procházky. V noci nás neustále kontrolovali, zda máme ruce na dece. Po několika měsících zjistili, že jsem nezletilá a nesmím být s dospělými. Zavřeli mě tedy do ajnclíku, kde si ani nebylo kam sednout.“

Další tři měsíce strávila na Pankráci: „Jednou týdně nám zavázali oči a odvedli do sprchy. Jinak jsem se myla u kohoutku nad tureckým záchodem. Na jídlo z ešusu jsem byla zvyklá z Terezína. O rodičích jsem nic nevěděla. Až v Pankráci jsem viděla při vycházce, kdy jsme chodili v kruhu po dvoře, mámu.“

Soud se konal v době, kdy zemřeli krátce po sobě Stalin a Gottwald. Nastoupil Zápotocký, který tehdy vyhlásil amnestii. Jiří Lauscher tak dostal rok, přestože mu prokurátor původně navrhoval osm, nezletilá Michaela byla amnestovaná, maminku Irmu od soudu propustili, protože si půlroční trest odseděla ve vazbě.

Když se od soudu vrátily do jejich bytu, našly vyměněný zámeček, už tam bydlel někdo jiný.

V roce 1960 ukončila studium a provdala se za Miloše Vidláka. O tři roky později se narodil syn Daniel.

Zůstalo jim jen to, co měly na sobě, neměly kam jít. Maminka se zhroutila. Na čas se jich ujal otcův kamarád, který prošel Osvětím. Poradil Míše, aby šla na Státní bezpečnost s tím, že soud nenařídil zabavení bytu a že chce vědět, podle jakého zákona o něj přišli.

Těšila jsem se na život v kibucu, na teplé klima, a místo toho jsem seděla s pouty na rukou v kriminále

„Řekli mi, že člověka, který tam bydlí, už nevystěhují a že nám dají jiný. Zavedli mě na Žizkov do jednoho pavlačového domu a ukázali mi pokoj bez vody, kuchyně, záchod a kohoutek se studenou vodou byl na pavlačí.

Odmítla jsem, že neodpovídá tomu, co nám protiprávně sebrali. Za týden mi ukázali podobný. Nakonec mě zavedli do garsoniéry ve Strašnicích, která měla koupelnu s kotlem na teplou vodu. A že když ani to nevezmu, půjdeme z Prahy. Nastěhovaly jsme se.“

Protisocialistický živel chce na vysokou

Ředitelka na francouzském gymnáziu, kam před zatčením chodila, jí vzkázala, že takové protisocialistické živly nemají na její škole co dělat. Šla tedy na pracák, kde ji přidělili jako technickou kresličku do Potravinoprojektu, a odtamtud se jí podařilo se dostat na večerní školu pro pracující. Odmaturovala na samé výborné a přihlásila se na přírodovědeckou fakultu na obor biologie.

„Platilo tehdy, že kdo má samé výborné, bude přijat přednostně.

Když jsem se podivila, že musím na přijímačky, řekli, že mám být ráda, že mě vůbec pozvali. Zkoušky jsem složila na výbornou, ale přišlo vyrozumění, že nejsem přijatá pro nedostatek míst. Napsala jsem odvolání na studijní oddělení, pak děkanovi, na rektorát, ministerstvo školství, pokaždé zamítnuto. Nakonec jsem napsala na prezident-skou kancelář. Tam na to dali razítko a poslali na ministerstvo školství k přezkoumání. Ti to vrátili na fakultu, kde si nebyli jistí, zda nemám někoho nahoře, a nařídili, že ještě musím složit zkoušku z marxismu. Jenže žádný marxismus jsem ve škole neměla. Nějaký asistent se mě zeptal, co jsem četla z marxistické literatury. Samozřejmě že nic. Náhodou jsem tam zahlédla knihu od Engelse s názvem Podíl práce na polidštění opice, a tak jsem ji jmenovala. Měla jsem →

la. Z názvu jsem odvodila, že opice pracovala, aby se polidštila. Tak jsem složila zkoušku z marxismu.“

Biologii si zvolila ze dvou důvodů. Uvažovala, že kdyby se jednou přece jen dostala do Izraele, chtěla by se věnovat šlechtění. Druhý důvod spočíval v jejím zážitku z Terezína. Těžce tam onemocněla. Prodělala zároveň tyfus, spálu, spalničky, žloutenku, zánět srdečního svalu a strávila víc než rok na marodce.

„Když jsem viděla, jak se tam lékaři s prázdnými rukama snaží pečovat o nemocné děti, chtěla jsem se stát lékařkou. Pak mi ale došlo, jakou má lékař obrovskou zodpovědnost za lidský život, a zalekla jsem se toho. Chtěla jsem ale studovat obor, kde bych medicíně přispěla. To se mi nakonec podařilo, stal se ze mě biochemik, specializovala jsem se na živočišnou fyziologii, co jsem z té knížky pochopi-

logii. Pracovala jsem v Ústavu pro výzkum výživy, který pak přešel pod IKEM.“

Režimu navzdory

V roce 1960 absolvovala vysokou školu a provdala se za sociologa Miloše Vidláka.

Když na konci šedesátých let začal Artur Radvanský v rámci pražské židovské obce organizovat děti mezi šesti a patnácti lety, obrátil se na bývalou učitelku Irmu Lauscherovou, zda neví o někom, kdo by mu pomohl s menšími dětmi. Zmínila se o dceři Míše, která to s dětmi umí. Začala důležitá kapitola Míšina života: práce s mládeží, budování židovské identity spojené se sportovními aktivitami. Pravidelně se scházeli, v zimě jezdili s dětmi lyžovat, v létě pod stany.

Jenže taková činnost nemohla za normalizace uniknout nežádoucí pozornosti. Uhodil úřad pro dohled nad církvemi s tím, že židovská obec nemá právo vzdělávat děti, že to mohou jenom duchovní, tedy rabín. V té době však pražská obec žádného neměla. Takže vznikla turistická skupina pod hlavičkou ROH a jezdili s dětmi dál.

Tím to však neskončilo. V rámci akce Pavouk (*krycí název StB pro sledování a šikano Židů*) byli oba opakovaně vyslychaní. „Artur vždycky prohlásil, že není schopen slova, že se mu vybavuje, jak ho zatklo gestapo. Ukázal vytetované číslo na předloktí a řekl, že se mu dělá špatně. Já tvrdila, že nedělám nic nelegálního. Měla byste ale taky něco udělat pro nás, říkali. Chcete přece, aby syn studoval na vysoké... Víte co, můj syn je šikovný, on se užívá i rukama. Tak dali pokoj.“

Příběhy stromů

V posledních letech se doktorka Vidláková angažuje v obnově Masarykova lesa v Izraeli, k němuž ji vážou rodinná pouta. Její otec Jiří Lauscher odjel v roce 1925 s malou skupinou dobrovolníků do Palestiny s cílem vybudovat na půdě odkoupené Židovskou agenturou

S Arturem Radvanským, který prošel šesti koncentráky, absolvovali nespočet besed. Nejčastěji vedly jejich cesty do německých škol.

U památného stromu v Terezíně s bývalou německou ministryní obrany Christine Lambrechtovou.

(KKL) kibuc. Opravdu se jim ho na vyprahlém kamenitém kopci, pod nímž museli vysušit bažiny, podařilo postavit. Otec však při tom onemocněl malárií a vrátil se v roce 1930 do Prahy, aby se vyléčil a také oženil.

„Na své osmdesátiny jsem se rozhodla, že si věnuji dárek k narozeninám: pojedou do Izraele a navštívím kibuc Sarid, který táta spoluzakládal. Našla

jsem tam po něm skutečně mnoho stop. Archivářka kibucu mi ukázala i Masarykův les, kde osadníci z Československa vysázeli u příležitosti Masarykových osmdesátin třináct tisíc sazenic. Taková džungle, divila jsem se. Vysvětlili mi, že les nepatří kibucu, a tak s tím nemohli nic dělat. Když jsem se vrátila do Prahy, vyprávěla jsem o tom na českém výboru KKL

a tím odstartoval projekt revitalizace Masarykova lesa. Už jsou vidět velké změny k lepšímu, ale ještě bude třeba hodně peněz a dobrovolnických rukou,“ zdůrazňuje paní Michaela.

Stromy v Masarykově lese však nejsou jediné, které se dotýkají osudu rodiny paní Vidlákové. Židovský svátek Tu bišvat (*Nový rok stromů*) slavily v únoru 1943 i děti v terezínském dětském domově. Zasadily do velké plechovky od řepné marmelády sazenici, kterou propašoval někdo, kdo pracoval mimo ghetto.

Potomek stromu roste v památníku Jad vašem v Jeruzalémě s plaketou připomínající osud terezínských dětí

Zprvu ji přechovávaly na chodbě, a když se oteplilo, přesadily ji na dvůr dívčího domova. Když se po válce ukázalo, co se stalo s dětmi, které javor vysazovaly, přesadili ho do aleje k židovskému hřbitovu jako jejich památník. Při povodni v roce 2002 však strom zahynul. Naštěstí se uchovala semena, a tak v Terezíně dnes roste vnučkový javor. A v Jad vašem (*památník obětí a hrdinů holokaustu v Jeruzalémě*) roste další potomek tohoto stromu s plaketou připomínající památku terezínských dětí a jejich učitelky Irmu Lauscherové. Další sazenice vyrostly i jinde po světě.

„Rodiče jezdili s delegacemi do Terezína a příběh stromu vyprávěli. Doslechl se o něm americký skladatel Herman Berlinski a složil kantátu Strom Irmu Lauscherové. Jednou, rodiče už nežili, jsem byla na Týdnu smíření v Drážďanech. Pozvali mě na koncert do jednoho kostela. Na programu byla Berlinského kantáta věnovaná méjím mamě. Nikdy nepřenášela přes srdce vraždu dětí, o které v Terezíně pečovala a učila je. Často se k mrtvému stromu, který připomíná zmar dětských životů, vracím. V holokaustu bylo těch dětí zavražděno půldruhé miliónu.“

dana.braunova@pravo.cz